

Subjecta fit ei tanquam infirmior, ut regnetur.

Caput V I.

FILII obedite parentibus vestris in Domino. Parat illos disciplinæ, qua illos à parentibus secundum Deum præcepit erudiri.

Hoc enim iustum est. Ut mutuam invicem dilectionem exhibeat.

Honora patrem tuam, & matrem tuam. Jubet honorare parentes, sed bonos. Ceterum contra Deum viventes, ipse etiam Moyses prohibuit agnoscere.

Quod est mandatum primum. In secunda tabula primum, quæ ad humanitatem pertinentia præcepta sex numero continebat. Prima enim tabula proprie officia exigebat.

In promissione, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram. Non in hac terra, in qua impii nonnunquam, & in parentes scelesti, senescunt: sed super terram illam quam Dominus mitibus promittit, in qua iusti habitabunt, & cuius bona vifuros esse se credunt.

Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate illos in disciplina & correptione Domini. Sive in moderatone. Et non irrationabiliter verberando: sive ne eos ad sæcularia studia provocantes, iracundiam discere faciatis: sed divina legis eos instituite disciplinis: talibus ergo parentibus præcepit obedire.

Servi obedite dominis carnalibus. Non enim venit Christus condiciones mutare. Nam servitium non natura dedit, sed captivitas fecit: neque ex maledicto Cham, ut quidam putant, cum ex eo reges legamus esse generatos. Maledictum illud in filiis Cham impletum est, qui Israel sunt subjugati. Providet sanè hic Apostolus ne doctrina Dei in aliquo blasphemetur, si credentes servi suis dominis inutilis fiant. Et qui forte permittitur erat, alios servos fieri Christianos, de ipsis jam factis incipiat pœnitere. Si vero viderit eos in melius profecisse, & ex infidelibus fideles effectos, non solum alios optabit credere, famulos suos: sed etiam ipse fortasse salvabitur.

Cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri. Cum omni obedientia & festinatione humilitatis: priori superbia & simulatione deposita.

Sicut Christo. Hoc in Christo fit, quicquid ejus contemplatione hominibus exhibetur.

Non ad oculos servientes, quasi hominibus placentes. Non timentes dominos tantum, quasi ipsis, non Deo placere volentes.

Sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo. In his quæ Dei non sunt contraria voluntati. In multis enim concordat cum lege naturali animus dominorum: quia servos & fideles, & sobrios, & castos, & humiles habere desiderant.

Cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus. Non cum murmuratione, ne apud homines gratia, apud Deum mercede privemini.

Scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, sive servus, sive liber. Quicquid propter Dominum feceris, habebis ab ipso mercedem, nec te desperare faciat conditio servitutis.

Et vos Domini eadem facite illis. Ne si fugerint, tuæ malitiæ incipias deputare, non legi. Hoc etiam paganus fecisset, si aliter tractaretur præceptum: & tu audire de illo non vis quod iustum est?

Remittentes minas: scientes quia & illorum & vestrum Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud Deum. Minamini, propter disciplinam: sed remittite, propter misericordiam: & ut vobis à vestro Domino remittatur, apud quem utique unum estis: ut hæreditas quæ promissa est, una sit in vobis.

De cætero, fratres. Generaliter Epistolam exhortatione concludit.

Confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus. Exemplo Domini & virtute.

In tute vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Contra spirituales hostes spiritualia arma sumenda sunt: ut à dissimilitudine naturæ diaboli armorum fortitudine protegetur.

Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem. Caro & sanguis, homo dicitur.

Sed adversus principes & potestates. Qui sibi principatum in huius mundi homines usurparunt: & qui ignorantés animas per peccata seducunt.

Adversus mundi rectores tenebrarum harum. Contra demonum potestatem, qui sibi in homines mundi huius potestatem capientes, ignorantia erroribus præsumunt, qui tenebris comparantur, sicut ipse ait: Fuisitis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Contra spiritualia nequitia in cælestibus. Sunt autem spiritualia bonitates in cælestibus, in aère, ubi volucres cæli appellantur.

Propterea accipite armaturam Dei. Quia tales habetis inimicos.

Ut possitis resistere in die malo. Non sibi malus est dies, sed nobis, quando impugnamur à malo.

Et in omnibus perfecti stare. Non in aliquantis perfectum vult hominem. Sed & hoc notandum, quod omnes ad perfectionem hortatur.

Stare ergo succincti lumbos vestros. Perfectè stete, lumbis mentis succincti, hoc est, in omni prælio præparati, & ab omnibus curis sæculi expediti.

In veritate. Non hypocriti: nemo enim coronatur, nisi qui legitime certaverit.

Et indui lorica m justitie. Sicut lorica multis circulis vel armillis intextitur: ita & iustitia diversis virtutum connectitur speciebus. Monet autem non solum peccatoris conscientiam, sed & ventris continentiam: necnon & ad fœmorum usque pertingit libidinem coercendam.

Et calcia pedes in præparatione Evangelii pacis. Cum fiducia incedentes intrepidè prædicare.

In omnibus sumentes sentum fidei. in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. In omnibus certaminibus fide muniamur. Quia sicut scutum, ipsorum quoque armorum defensio est: & sine hoc omnis armatus inermis est: ita & hæ virtutes sine fide salvare non possunt. Nam sicut scutum omnia injecta repellit & recurrit: ita & fides omnes diaboli persuasiones extinguit, quamvis quasi lumen rationis habere videantur.

Et galeam salutis assumite. Quæ omnes capitis sensus à pravis officiis protegat & abscondat.

Et gladium spiritus quod est verbum Dei. Nemo militum audeat ad bellum sine gladio proficisci: se enim utrumque tueri potest, sed hostem non valet occidere. Nonnumquam etiam ab audaci inimico perimitur, & armis omnibus expoliatur: ita sine Dei verbo, iustitia omnis intuta est.

Per omnem orationem & obsecrationem. Semper hunc gladium postulate.

Orantes omni tempore in spiritu. Non impediaris orare semper, & pro rebus spiritualibus deprecari.

Et in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione. Nihil enim prodest dormientes more latere corpore, & animo prægravari: dum in hac vanitate, nec ab homine possit aliquid impetrari.

Pro omnibus sanctis. Sancti estote, ut possitis orare pro sanctis.

Et pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere mysterium Evangelii. Ut abundanter & sine metu exponam persecutiones vel odia Judæorum, muniti in Christi populi ratione.

Pro quo legatione fungor in catena ista, ita ut in ipso audeam prout oportet me loqui. Omnis enim verbi legator, talia necesse est ut sustineat, sed verbum Dei non potest alligari: tunc enim major fiducia erit, si rationabiliter dicatur, & si abundanter exprimat ratione.

Ut autem & vos sciatis qua circa me sunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, & fidelis minister in Domino, quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis qua circa nos sunt, & consoletur corda vestra. Sollicitè agit, non solum ut proficiat, sed & ne in tribulationibus deficiat, vel ne in aliquo contritentur.

Pax fratribus & charitas cum fide à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Pax, & charitas, & fides, perfectum faciunt Christianum. Tamen sine fide infructuosa est charitas, sicut fides sine charitate vel pace. Charitas major est pace. Potest enim odio non haberi quis, non tamen & amari.

Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen. In quorum corde, adultero more per sæcularia christi dilectio non violatur.

Explicit Commentarius in Epistolam ad Ephesios.

COMMENTARIUM IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES

Caput I.

PAULUS & Timotheus servi Jesu Christi. Ambo servi, non ambo Apostoli. Omnis enim Apostolus, servus: non omnis autem servus, Apostolus.

Omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis. Quia nemo sine Christo sanctus est: & sanctis non omnibus Philippensibus, id est, non etiam paganis.

Cum Episcopis & Diaconibus. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Hic Episcopos Presbyteros intelligimus: non enim in una urbe plures Episcopi esse potuissent, sed etiam hoc in Apostolorum Actibus habetur.

Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri. Bonorum memoriam cum gratiarum actione celebrat.

Semper in cunctis orationibus meis. Ostendit circa eos dilectionem suam, pro quibus semper orat.

Pro omnibus vobis. Quia omnes tales estis.

Cum gaudio deprecationem faciens. Non in peccati alicujus tristitia, vel mœrore.

Super communicatione vestra in Evangelio Christi. Quia mihi communicatis in Evangelio prædicando.

A prima die usque nunc. Ab initio fidei vestræ: deprecor, ut perseveretis, sive quod communicatis ab initio prædicando.

Confidens in hoc ipsum. Confido me impetrate.

Quia qui capis in vobis opus bonum. Cæpit doctrinam sive gratiam scientiæ largiendo.

Perficiet. Perficiendo quod docti fuerint ut doceant.

Usque in diem Christi Jesu. Usque ad diem, quo de corpore recedebant. Ex quo jam ad Domini uniusquisque servatur adventum.

Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis. Charitas enim omnia sperat.

Eo quod habeam vos in corde & in vinculis meis. Tantum vos diligo, ut mihi memoriam vestri, nec hæc tribulatio, nec sollicitudo defensionis auferat.

Et in defensione & confirmatione Evangelii. Confirmatio Evangelii, est constans tolerantia prædicantis.

Socios gaudii mei omnes vos esse. Hoc sentio de vobis & credo, quia sicut mee tribulationis focii estis, ita eritis & gaudii sempiterni. Sive sic: scio vos ita Evangelio credidisse, ut etiam in tribulationibus meis pro ejus defensione mecum pariter gaudeatis.

Tertis enim mihi est Deus: quomodo cupiam omnes vos esse in visceribus Jesu Christi. Sive esse ejus in visceribus, sive ita vos desidero tanquam viscera Christi.

Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet. Ut vos in eo quod habetis, amplius abundetis.

In scientia, & in omni sensu, ut probetis potiora. Notandum quia scientibus adhuc scientiam deprecatur, ut sincereres in omnibus esse valeant. Nemo enim æger sanari potest, agnoscit.

Ut sitis sinceræ & sine offensa in diem Christi. Sinceris materia est, quæ naturam suam servat, nulla extrinsecus corruptione fucata, tale vinum semper in melius proficit, non in pejus.

Repleti fructu iustitiæ per Jesum Christum. Non solum sincereres ab omni corruptione sitis, sed etiam fructu iustitiæ, abundetis exemplo Christi: qui non modo malitiam non habet, sed etiam bono redundat.

Tom. V.

In gloriam & laudem Dei. Ut glorietur Deus in actibus vestris.

Scire autem volo vos fratres: quia qua circa me sunt. Hic consolatur eos de sua tribulatione: quia audierant eum vincitum in urbe Roma custodiri.

Magis ad profectum venerunt Evangelii, ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo, in omni prætorio, & in cæteris omnibus. Non solum non obfunt, sed etiam profuerunt, dum manifestatur me non pro aliquo crimine, sed pro Christo omnia sustinere.

Ut plures à fratribus in Domino confidentes. Plures mea tribulatione constantes effecti sunt, quam doctrina.

In vinculis meis abundantius audeant sine timore verbum Dei loqui. Vinculorum meorum exemplo sunt incitati, dum me viderunt pro Christo libentissimè sustinere.

Quidam quidem & propter invidiam & contentionem. Dum mihi apud credentes gloriam auferre se putant, ne solus mihi vindicare videar scientiam prædicandi.

Quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant. Alii etiam alios salvare volentes, fideliter Christum annunciant.

Quidam ex charitate. Quidam verò ex mea charitate adjuvant me, Evangelium defendendo.

Scientes quoniam in defensione Evangelii positus sum. Non humana dilectionis affectu, sed quia sciunt me à Domino ad defendendum Evangelium ordinatum.

Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Alii dolore prædicant ad me gravandum, quasi plures discipulos facientem, & doctrina mea, totum orbem implere conantem: ut ex hoc saltem major mihi cumuletur injuria, vel preflura.

Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem. Odii, vel invidia.

Sive per veritatem. Simplicis vel puræ prædicationis.

Christus annuncietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Non mihi curæ est qua prædicent mente, dummodo (quod cupio) Christi nomen omnibus innotescat, & à multis credatur. Quapropter & modo gaudeo, & in futuro gaudebo.

Scio enim quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem. Quod mihi nocere putant, in salutem proveniet: quia non solum per verbum & passionem meam: sed etiam per odium Christi Ecclesia augmentatur.

Et subministratiorem spiritus Jesu Christi. Quia ad meam per omnia salutem gubernati.

Secundum expectationem & spem meam. Quia de omnibus his expecto & spero mercedem.

Quia in nullo confundar. Neque in vita, neque in morte, neque in contumeliis, neque in opprobriis: denique in nullo Apostolus confundebatur. Nos in omnibus erubescimus: & in quo vituperamur, ultra non facimus, quamvis secundum Deum cœperimus: unde ostendimus nos laudibus, non Christo servire. Apostolus non confundebatur in cætenis, nos confundimur in opprobriis.

Sed in omni fiducia, sicut semper: Nulla res me poterit deterrere.

Et nunc magnificabitur Christus in corpore meo. Inimicis suis insultat, quod ei nocere non valeant. Si enim cum occiderint, martyrio coronabitur. Si servaverint ad Christum annunciantum, plurimum facient fructum.

Sive per vitam, sive per mortem. Et vita nostra &

X x x ij